

# UR KRISTEN

## SYNPUNKT

*Av fil. lic. KARL-GUSTAF HILDEBRAND, Uppsala*

**F**ÖRVIRRAT och överskådligt som aldrig förr är världsläget vid detta årsskifte. Endast den mycket naive kan känna sig kallad att med klara linjer profetera om framtiden. Den värld som närmar sig är en annan än den vi hittills känt. Stort mer veta vi icke om den.

De korta betraktelserna härnedan vilja icke vara något kristet siarförsök, inte ens ett reportage från den kyrkornas brottning med krigs- och efterkrigsproblem som trots allt ständigt pågår. Det är bara fråga om ett par randanmärkningar till läget, sett ur den kristna sakens synpunkt.

Man kan börja vid det som just nu ligger närmast till och under hösten har upprört oss starkast: det som skett i Danmark och Norge. Det kristna bedömandet behöver här knappast utsägas. Det som är ett uppenbart brott mot den enklaste humanitet, det är i än högre grad upprörande om man ser det i relation till Kristus. Brottet har utförts mot människor, skapade av Gud, mot människor för vilka — som aposteln säger — Kristus har lidit döden. Dess skarpare måste då domen bli. Här har det blivit kränkt som är mera än människors regler och verk. Den anda som därvid kommit till uttryck är en dödsfiende till all kristendom.

Man kan nu påminna om att den danska judeförföljelsen och den norska studentförföljelsen icke äro några principiella nyheter. Kampen mot de ockuperades universitetsliv började på andra håll för flera år sen; kampen mot det fria universitetet över huvud har den ockuperande makten ännu långt tidigare inlett i sitt eget land. Ingreppet mot de danska judarna skiljer sig från äldre motsvarigheter egentligen därigenom att det fullföljts med ovanlig slapphet och att de flesta av offren räddat sig undan. Om den nationalsocialistiska politiken har man icke fått veta något som man inte vetat förr. Dess klarare är det att motsättningarna — också ur kristen synpunkt — icke gälla tillfälliga åtgärder utan

något långt djupare. Överallt där det verkligen finns möjligheter att handla eller framkalla effektiv handling, där är det stor skam om de kristna grupperna bli efter. De allmänna känsloutbrotten äro däremot närmast en praktisk, mentalhygienisk sak; vi behöva dem litet var för att icke kvävas, men i och för sig är det oss själva vi tjäna med dem.

Emellertid visa händelserna i Norge och Danmark också en annan sida än den vederstyggliga; särskilt i Danmark såg man med en sorts schematisk tydlighet vad som i och för sig gjort sig märkbart länge och hos alla ockuperade folk. När hotet kom, trädde motkrafter i aktion. Mycket av den hjälp människor gävo varandra var enkel soldattjänst mot det egna landets intresse; somligt gjordes också, som alltid här i världen, av ganska krassa motiv. Men ingen tar miste på att någonting annat var med: människors drift att bistå andra människor, för en större gemenskaps skull och med livet som insats. Den solidaritet som ibland behöver så mycket pustande och predikande för att komma till tals, den var här enkel, självklar. Människans begrepp blev därigenom en liten smula rentvättat. Just när våldets och brutalitetens makter — som tillika voro okunnighetens och enfaldens — kommo starkast till uttryck, då erfor man att allt icke bestämmes bara av våld och brutalitet. För oss är det en mycket stor förmån att i vårt lands gäster och deras erfarenhet få möta den upptäckten.

Här bekräftades en iakttagelse som man mer än en gång gjort. Över det läge, varur kriget växte fram, låg en prägel av determinism: allt drev, tyckte man, oemotståndligt mot sitt mål; viljor gagnade föga. I de flesta avseenden blev det sen värre än man väntat. Beträktat i närbild, kommer det andliga tillståndet efter kriget säkert att uppvisa ett kaos och en förvildning, varom vi ännu knappt kunna drömma. Men icke desto mindre har *något* gått bättre än man trott: det har visat sig att det andliga icke är någonting betydelselöst ens i den yttre handlingens värld. I stor utsträckning är historien verkligen en kamp mellan viljor, ibland goda och ibland onda men artskilda från den blinda nödvändigheten, den döda massan. Också hos den materiellt underlägsne, också hos den besegrade, ha moraliska faktorer visat sig i stånd att förändra skeendet. Därmed får också frågan om världens framtid en ideell, en etisk sida. Den står på ett plan där andliga makter ha möjlighet och plikt att komma till tals med den.

Detta är viktigt för det kristna världsläget bakgrund: den är förvirrad, men icke till hopplöshet. Och bland de andliga mak-

terna har den kristna kyrkan själv visat sig vara något annat än en antikvitét. Det kommer en gång att kunna omvittnas från Tyskland, också från de protestantiska kyrkorna där. Vad man än kan sätta för frågetecken inför den ryska nyorienteringen, ett är säkert: den vore otänkbar, om inte kristendomen på många håll i Ryssland alltjämt vore en realitet. I Norge har kyrkan, utan att svika sig själv, varit det andliga motståndets själ. I Danmark har det kristna arvet, osynligt men viktigt, hört med till de avgörande krafterna. Finlands kyrka talade till oss redan innan Danmark och Norge blivit anfallna; dess profetiska och bekännande ande, sådan vi sågo den under vinterkriget, har haft ett oöverskådligt inflytande på svensk förtröstan och svensk inre visshet i tvivlets år; den skulden får icke glömmas. — Kyrkorna få det troligen svårt efter kriget; också i vårt land kan man tycka sig skymta gryende kristendomsfientlighet, efter allt omhuldande. Men kyrkorna stå icke vid sidan av historien. Det skapar ett ansvar: de kunna icke fly in i det centrala, det andliga, och avvisa världens nöd som något ovidkommande. De ha del i det som skall ske.

En kyrklig plikt som man tycker sig skymta är den att föra rättens, rättfärdighetens talan. Av allt att döma får rätten det ganska trångt när allt, under hårt tryck, skall ordnas upp. Samtidigt finns ändå på många håll en äkta, obestridlig rättskänsla, en hunger och törst efter rättfärdighet. Kyrkan har plikt att icke med fromma ord och lydigt frammumlade välsignelser gömma undan problemen utan tvärtom verkligen peka på dem. Därtill finns ansatser: icke minst på amerikanskt håll har man någon gång varit rätt ovillig att med hull och hår svälja stormakternas krig som ett heligt krig. Det ger möjlighet att på ett djupare sätt vara till hjälp, att hålla sikten klar. Att inte små folk här och var slarvas bort i utkanterna, det är t. ex. något som angår de kristna kyrkorna, lika mycket som exempelvis sociala orättvisor måste angå dem. Och världens rättskänsla behöver solidarisk gemenskap med den kyrka som förkunnar Guds rättfärdighet.

En annan sak är i ännu mer specifik mening kyrkans sak: det är frågan om försoningen. De makter som trotsat våldet ha till en del varit av annat slag än våldsmakterna; skall deras kamp bli mer än en glänsande tillfällighet, så krävs en fortsatt kamp för det som är av annat slag. Kyrkan måste först och främst kalla hela världen till bot; därom äro många eniga. Intet är vunnet med att sentimentalt blanda bort korten och låtsas som om alla haft ungefär lika rätt. Men det måste också bli sagt att alla ha skuld, både

allmänt och på konkreta punkter. Kyrkans popularitet — vunnen genom ståndaktighet i mången frihetsstrid — kan nog rätt allvarligt ställas på spel, när den måste säga också till segrande och befriade landsmän att de icke äro syndfria, att allt vad de få lust till i uppgörelsen och återuppbyggnaden icke är ädelt och ofelbart. Men det måste ske.

Därför måste det också sägas att freden — sedd från sin moraliska sida — icke endast, eller ens främst, är en sluträkning med det förgångna; den är grundläggandet av det som skall bli. Mycken kränkt rättskänsla måste där få komma till tals; det är mycket enfaldigt om vi neutrala söka bagatellisera den rättskänslan. Men för ett *objektivt* internationellt *domslut* saknas auktoritet och förutsättningar; det är en kyrklig plikt att försöka säga det, eftersom kyrkan skall vittna om Honom som verkligen dömer.

Allra minst kan det — för att peka på en punkt — vara fredsstiftarnas uppgift att döma över hela den gångna historien. De ganska dimmiga lärorna om det tyska folkets alltifrån början ofrånkomliga ondska, om nazismen som något för vilket egentligen Fichte eller Fredrik den store ha ansvaret, de äro principiellt sett icke obesläktade med Rosenbergs Mythus och annan nazistisk historieskrivning. Det blir inte bättre när folkpsykologien — alla dillettanters skötebarn — kommer till och »förklarar». I England har en frimodig karl som biskopen av Chichester reagerat mot sådana idéer. Den kyrka som tappert slagits mot lögnen i den ena kapprocken får väl också känna igen den i den andra. Och frånsett detaljerna: att fördöma hela folk, i deras totalitet och deras hela historia, det är att falla Gud i yrket. Sådant är okristligt.

Hela världens framtid hänger till sist ändå på om folk en gång åter kunna lära sig *samverka*. Det går ju inte att börja med omfamningar; verkligheten lär nog i ganska våldsam grad bli en annan. Men risken är stor för att man bygger upp ett otillitens, tvångskontrollernas system så logiskt och omfattande att det blir en direkt reklam för kaos och i verkligheten också blir utan motståndskraft mot kaos. Tillräckligt snart, på andra sidan de säkert mycket hårda uppgörelserna, måste man börja dela upp världen på annat sätt än i rättfärdiga och straffade nationer, i fiender och allierade. Annars brister alltsammans, och vägen är öppen för de politiska frälsningsreligionerna.

Här kan ändå kyrkan något betyda. Framförallt därigenom att — när nu så mycket rivits ner — kyrkan bjuder gemensam verklighet, ett gemensamt intresse, i vars tecken folk från båda sidor

kan mötas som likställda, till och med mötas i kärlek. Steinbecks »The moon is down» slutar oförlikneligt vackert med den scen, där ockupationsmaktens representant hjälper motståndets ledare att komma ihåg ett Platon-citat; det är en bekännelse till något bestående. Men det är nu inte så många som kunna citera Platon. Däremot är det många som bekänna sig ha samma herre och Gud. Jag hörde en norrman, som vågat livet för sin kallelse och sitt land. Han talade om den självklara plikten att ignorera fienderna när man mötte dem på gatan; att svika den plikten vore att svika sitt fosterland. Men han talade också om hur svårt det ibland kändes, då man såg den konkreta människan för sig. Han berättade hur han ibland, då främlingen gått förbi och all rättfärdighet var uppfylld, måste stanna och be en bön för fienden han mött. De som varit med i kampen ha mer att hata för än vi, deras nerver ha också pressats hårdare. Men de veta — icke minst de som kämpat ärligast — att människorna på fiendesidan faktiskt äro människor av kött och blod. Och i den kristna verkligheten, i gemenskapen mellan benådade syndare, finns något som på ett naturligt sätt kan bygga upp.

Sålunda: Kyrkan får icke svika rättfärdigheten, icke sluta fred med ondskan och synden. Men den måste se ondskan och synden inte bara som en grupptillhörighet, en partisak. Den måste hålla uppsikt efter dem överallt, annars är den icke kyrka. Och den måste, i och bortom sin tjänst åt rättfärdigheten, också föra försoningens talan. Den får icke lätt att genomföra detta: ty framtiden kommer att — bland annat — vara överfylld av sociala och internationella omstörtningar, oandlighet, fruktansvärd andlig utmattning. Men det är icke betydelselöst att kyrkan till det yttersta förkunnar rätt och försoning; det är icke betydelselöst ens på detta århundrades sikt.